

10 באוג 2017

סיכום עונת החפירות 2017 בתל שמרון/ עמיר מורן

כללי:

לפני כשבועיים נסתיימה עונת החפירות הראשונה בתל שמרון, שהחלה בתחילת יוני. פרויקט החפירות הארכיאולוגיות בשמרון מבוצע בשיתוף בין מכללת וויטון משיקגו ואוניברסיטת תל אביב, בהובלת פרופ. דניאל מאסטר וד"ר מריו מרטין, במימון מוזיאון התנ"ך בוואשינגטון ובחסות רשות הטבע והגנים, רשות העתיקות ומועצת עמק יזרעאל. בשנות השמונים נערכו בתל סקרים ראשוניים על ידי אבנר רבן ויובל פורטוגלי, אשר הצביעו על עושר ממצאים במקום, אך מסיבות שונות לא נחפר האתר עד לתקופה זו. בקיץ 2016 נערך סקר חדשני באתר על ידי משלחת החפירות הנוכחית, כולל שימוש נרחב באמצעי הדמיה-מרחוק על פני התל כולו. סקר זה איפשר מיפוי של אזורי התל לפי תקופות הפעילות המשוערות, בהיות הממצאים מתקופות שונות אלו מאותרים קרוב לפני השטח, כל אזור ותקופתו.

עונת 2017 ותוצאות כלליות

החפירות החלו בהשתתפות כ-120 איש, חוקרים-מומחים וסטודנטים, כמעט כולם מחו"ל, שביצעו סבב ראשון של עבודות בארבעה שטחים שונים ברחבי התל (כמשך שלושה שבועות), לפי תכנית שגובשה לאחר הסקרים. בהמשך בוצע סבב עבודות שני, כשרובם הוחלפו על ידי כ-70 איש בשלושה שטחים, עד לסוף העונה. צוות החוקרים הרחב כלל מומחים מתחומים שונים, כולל ארכיאולוגים מובילים בחקר כל תקופה, גיאולוגים, הידרולוגים, בוטניקאים, כימאים ועוד. המשלחת שוכנה במעונות פנימיית ביי"ס ויצ"ו נהלל הסמוך לאתר ובכך התאפשר ניצול אופטימלי של זמן הפעילות בשטח וגם במקום האירוח. עם סיום החפירות נאספו הממצאים לצורך מחקר, והשטחים כוסו עד לעונת החפירה הבאה.

בשטח נתגלו ממצאים ושרידים של יישוב גדול, אשר מוקדי פעילותו היו במיקומים שונים ברחבי התל בתקופות שונות. הממצאים הינם מרצף התקופות: הברונזה התיכונה ואף קודם לכן (2500-1500 לפנה"ס), הברזל, ההלניסטית, הרומית, הביזנטית, הממלוכית, הצלבנית, העותמנית ועד להתיישבות החדשה במחצית הראשונה של המאה העשרים. הם כללו קירות, רצפות, כלים, מטבעות ואביזרים שונים, אשר עם סיום המימון והמחקר הראשוני יוצגו, בחלקן לציבור בפרסומים ובתצוגות. מתוצאות העונה הראשונה כבר ברור כי עונות חפירה רבות מחכות, עדיין רב הנסתר על הנגלה, וישנם מרחבי עתיקות בתל שטרם נחפרו וממתנים לתורם. נזכיר כי בחקר ההתיישבות של המאה הקודמת שותפו מספר עדים חיים בני העמק (בני תשעים ומעלה) אשר זכו לגור בהכשרת שמרון באותה עת, ותרמו רבות ללימוד תקופה זו.

באוקטובר הקרוב, לאחר ניתוח ראשוני של הממצאים, מתוכנן אירוע סיכום העונה וסקירת התוצאות המדעיות על ידי ראשי המשלחת, בפני תושבי האזור המעוניינים.

הפעילות החינוכית והקהילתית במסגרת החפירות

לאחר מספר סיורים למבוגרים והדרכות תלמידים בעונת הסקרים אשתקד, השנה התקיימה תכנית חינוכית מקיפה ובמקביל גם מגוון פעילויות שונות למבוגרים מתעניינים מהקהילות באזור. בעונה ראשונה זו נוצרו גם קשרים הדוקים בין משלחת החפירות לבין היישובים השכנים והסביבה כולה, כבסיס איתן לפעילות העתידית, הצפויה להימשך כעשר-עשרים שנה לפחות. הפעילויות כולן הוכנו והופעלו באופן עצמאי ע"י המשלחת הארכיאולוגית מול הרשות המקומית והתושבים, תוך התייעצות עם רשות הטבע והגנים ורשות העתיקות.

הפעילות החינוכית : במהלך שנת הלימודים הוכנה תכנית לימוד בהובלת צוות מנחים ייעודי לשתי קבוצות גיל - כתות ד' וכתות ז'. נקבעו ששה בתי הספר השכנים היסודיים המשתתפים (יסודי נהלל, יסודי גבעת אלה, יסודי שריד, הדמוקרטי, מזריב וגריפאת), ושני העל-יסודיים (ויצו נהלל וזרזיר). בחודשים האחרונים למדו הילדים בכיתות מבוא בן מספר שיעורים, ולאחר מכן סיירו והתנסו בחפירות עם צוות המשלחת, שהקדים הגעתו ארצה בשבוע ימים לצורך זה (!). הערכות הצוות ומשובי התלמידים הצביעו על שביעות רצון גבוהה מאד מכך. בימים אלו סוכם על המשך הפעילות לגילאים אלו ואף על הרחבתה לפי האפשרויות והאילוצים.

הפעילות הקהילתית : לקראת עונת החפירות הוקם צוות מתנדבים מהיישובים הסמוכים (תמרת, נהלל ואחרים) המונה 18 איש ואשה, שקיבלו הכשרה בסיסית בנושא החפירות כדי שישמשו מדריכים למבקרים באתר, בשלב הזה בעת החפירות בלבד. חברי צוות זה הינם גם מעין "חוג ידידי שימרון", המעודכנים בפרויקט, ומסייעים להצלחתו. במהלך העונה אכן הדריכו רבים מחברי הצוות את המבקרים באתר, אשר נענו להזמנה לסיורים בבקרי סוף השבוע (ששי-שבת) של חודש יולי. צוות המתנדבים הוקם עצמאית על ידי המשלחת בסיועה של המועצה האזורית.

כמו כן נערך יום חפירות למשפחות יחד עם חברי המשלחת, בו שולבו מבוגרים וילדים בפעולות החפירה והניקוי, ועברו חוויה מאלפת, כדבריהם. בגלל היות החפירות ממש בתחילתן לא יכלה המשלחת לקלוט משתתפים רבים מדי ולכן הוגבלה הכמות לכמה עשרות בלבד, למרות הביקוש הרב. בעונות הבאות ניתן יהיה לבטח לשתף רבים יותר.

בסיום העונה הוזמנו תושבי האזור כאורחים להרצאת סיכום של עונת החפירות, אשר הוגשה על ידי ראשי המשלחת באנגלית לחוקרים ולחופרים האורחים. האירוע המרתק כלל גם תצוגת ממצאים מרשימה, ונתן לראשונה תמונה מסודרת של תכני התל כפי שנתגלו עד כה. כאמור, באוקטובר יתקיים אירוע סיכום העונה המוקדש לתושבי האזור.

סיכום : לפי עושר הממצאים ומגוון התקופות הקדומות שנתגלו בעונת החפירות הראשונה צפויה חשיפתו של יישוב עתיק גדול ורב-עניין במהלך העונות הבאות. לכך עשויות להיות תועלות משמעותיות לא רק בתחום המדעי אלא גם לפעילות החינוכית, הקהילתית והתיירותית באזור כולו.

[a1] עם הערות: